

»Brug hovedet - stem Socialdemokratisk«:
Plakaten kan illustrere den øgede forståelse
for idrættens samfundsmæssige betydning
(udlånt af DIF's arkiv)

Idræt og velfærd i historisk perspektiv

En fortælling om gensidig afhængighed

INDLEDNING

Velfærdsstaten og den danske velfærdsmodel har gennem de seneste år været sat på den politiske dagsorden. Nogle påpeger, at der må skæres i velfærden, ikke mindst fordi vi lever længere, mens andre mener, at vi i højere grad skal flytte byrderne fra det offentlige til civilsamfundet eller markedet. Trods uenigheder er der dog relativ stor enighed om, at fastholdelse af velfærdsstaten er vigtigt, men at den må revurderes.

Som begrebet velfærdsstat vil blive benyttet her, handler det om det offentlige – stat og kommunes – sikkerhedsnet under befolkningen, og kernen er de klassiske dyder som frihed, lighed og tryghed. Socialrådgiver og socialdemokrat Lena Vedel-Petersen¹ har i 1961 beskrevet det meget smukt:

»Det vi kalder velfærdsstaten er det gode familielivs glæder og de dermed følgende forpligtelser ført over på samfundet. Det er fællesskabets manifestation, der hviler på respekten for det enkelte menneske. Ikke kun respekten for den stærke. Velfærdsstatens tanke er solidaritetens tanke – ingen skal med eller uden egen skyld gå til grunde eller føre en kummerlig tilværelse.« (her citeret fra Christiansen og Petersen, 2003, s. 142)

Netop den solidariske tanke er kernen. Velfærdsstat eller velfærdssamfund, som her er benyttet som synonym, beskriver de logikker, der er udviklet som et miks af socialpolitiske idealer og økonomiske og samfundsmæssige realiteter, og som skaber et billede hos borgerne om, hvad vi kan forvente af offentlig støtte. I Danmark og de øvrige skandinaviske lande har staten i højere grad end i andre europæiske lande været involveret i finansieringen og organisationen af de velfærdsydelser, der findes for bor-

gerne. I Danmark udføres hovedparten af de sociale velfærdsopgaver af staten eller kommunerne og ikke af enkelt individer, familier, kirken eller landsdækkende velfærdsorganisationer. Og det er nok her, der for tiden sker forandringer. Historikeren Søren Kolstrup påpeger, at den decentrale statsstruktur i Danmark og det skarpe skel, der har været mellem land og by, medfører, at det er »bydende nødvendigt at analysere den danske velfærdsstats rødder ud fra såvel det civile samfunds niveau som et kommunalt og statsligt niveau« (Kolstrup, 2003, s. 97).

I *13 fortællinger om Velfærdsstaten* søger forskerne at forholde sig til velfærdsstatens rødder ud fra nysgerrigheden om hvornår velfærdstaten opstod, og hvad der drev den. Var det forandringer på strukturniveau eller aktørniveau? Og kan man tidsfastsætte et gennemslag? Men uanset, hvordan der argumenteres, er der dog ganske stor enighed om, at gennemslaget sker efter 2. verdenskrig. Historikerne Niels Finn Christiansen og Klaus Petersen giver i bogen bud på centrale faser i udviklingen af det, man kan kalde velfærdsstaten ud fra en analyse af socialdemokratiets betydning. Første fase handler om det socialpolitiske reformkompleks 1891-1907, hvor de blandt andet ser på socialdemokratiets rolle i perioden inden partiet i 1901 fik parlamentarisk indflydelse. De kommuner, hvor socialdemokratiet alene eller sammen med Det Radikale Venstre fik flertal, kom til at fungere som en slags laboratorier for den senere social- og velfærdspolitik på det statslige plan. Forfatterne påpeger, at der var tale om et bredt felt af sundhedspolitik, skolepolitik og socialpolitik, der var inddraget i de politiske initiativer, og dertil kom en begyndende kulturpolitik. Sammentænkningen af disse fire politikområder lagde kimen til lokale velfærdsstrategier. I an-

den fase, som rækker frem til 1950'erne, påpeger forfatterne, at statsmagten opnåede en legitimitet i samfundet hos stort set alle samfundsklasser. En vigtig forudsætning var her erhvervelse af demokratiske rettigheder i 1915 for kvinder og tyende. Dertil kom periodens kriser og den økonomiske liberalismes manglende løsning af samfundets problemer samt den omfattende sociallovgivning. En sociallovgivning, der var baseret på ideen om alle borgeres sociale rettigheder og ideen om »det sociale minimum«. Men forfatterne reserverer dog, ligesom andre forskere, velfærdsstatsbegrebet til efter 2. verdenskrig, idet områderne sundheds-, uddannelses-, social- og kulturpolitik her lidt efter lidt tænkes sammen til en helhed (Christiansen & Petersen, 2003, s. 137-143).

HVAD HAR DET SÅ MED IDRÆT AT GØRE?

Den organiserede idræt, ofte kaldet den frivillige idræt, er i dag en central sektor mellem stat/kommune, marked og civilsamfund. Som Kolstrup påpeger, betyder det skarpe skel, der i Danmark har været mellem land og by, at civilsamfundet har en afgørende rolle. Idrættens organisationer er vokset ud af tre bevægelser siden 1860'erne: skytte-, gymnastik- og idrætsbevægelsen. Især gymnastikbevægelsen var knyttet til landområderne, ligesom sporten primært var knyttet til byerne. Land/by problematikken har i dansk idræt haft afgørende betydning for organisationsudviklingen, og vi skal helt hen til efter 2. verdenskrig, førend der i Danmark bor flere mennesker i byerne end på landet. Men uanset forskelle mellem udviklingen på land og i by må idrætten i bred forstand ses som led i det moderne velfærdssamfunds opbygning fra begyndelsen af det 20. århundrede. Det er blandt andet sket gennem idrættens bidrag til »det moderne ordensprojekt« med opbygning

AF
ELSE TRANGBÆK

af foreninger og sociale netværk og relationer. Ligesom statsmagten, ifølge Niels Finn Christiansen, fik legitimitet i mellemkrigstiden, fik idrætten det også. En legitimitet, der har haft afgørende betydning for idrætsbevægelsens udvikling og de love, som siden har knyttet idræt og det offentlige stadig tættere sammen. Fra 1930'erne kom stat, kommune og idræt for alvor til at samarbejde og indgik herefter i et vist afhængighedsforhold, hvilket blandt andet medvirkede til, at Danmark i 1948 fik en tilslov. En stor del af overskuddet herfra skulle gå til idrættens hovedorganisationer. I 1968 fik Danmark en fritidslov, som rummede kommunal støtte til idrætten, primært idrætsforeningerne. Loven blev i 1990 fulgt op af en folkeoplysningslov, som støttede det kommunale foreningsarbejde bredt. I 1985 fik Danmark en lov til fremme af eliteidræt, og institutionen Team Danmark blev oprettet med det formål at *fremme eliteidræt på en social og samfundsmæssig forsvarlig vis*. I 2004 blev loven revideret, og især to forhold blev ændret i relation til den tidligere lov. For eksempel kunne atleter under 15 år nu opnå støtte, hvilket de ikke kunne med loven i 1985, og det blev tilladt, at kommunerne kunne involvere sig i udviklingen af eliteidrætten med støtte fra Team Danmark.² Populært sagt kan man sige, at idrætten er kommet på offentlig støtte blandt andet legitimeret via den store frivillige indsats i sek-

toren. Samspeilet mellem stat, kommune og civilsamfund har udviklet en norm hos befolkningen om det naturlige i en vidtrækkende støtte til idræt, især foreningsidræt.

Hvis man foretager en sammenligning mellem idræt og andre sektorer såsom fritids-, kultur- og sociale sektorer, er der flere områder, hvor idrætten adskiller sig. Den væsentligste forskel er, at idrætten på trods af stor offentlig støtte ikke har været underkastet specifikke krav. Netop denne forskel har betydet, at idrætten opfattes som en autonom bevægelse, forstået som et område med hel eller delvis uafhængighed af offentlige myndigheder. Hvor den offentlige støtte til idrætten således stort set har været givet uden egentlige krav, har de offentlige institutioner gennem de seneste år i større og større omfang bedt idrætten om hjælp til løsning af velfærdspolitiske problemstillinger. Afhængigheden er blevet gensidig.

Jeg vil i artiklen reflektere de normer og forventninger, der har været og er styrende for den politiske tænkning i relation til idræt og velfærdspolitik. Dertil kommer, at jeg vil argumentere for, at diskussionen af idrættens autonomi bør erstattes af dialog om og analyser af graden af den gensidige afhængighed. Men først kort om forskning i idræt og velfærd.

FORSKNING I VELFÆRD I RELATION TIL IDRÆT

Forskning i velfærdsstaten har især koncentreret sig om velfærdsideologens kerneområder, som er social tryghed, sundhed, uddannelse og demokrati. Derimod har det, der knytter sig til det kulturelle og ikke mindst den frivillige sektor, været glemt. Størstedelen af velfærdsforskningen har været foretaget af samfundsvidenskabelige forskere, og først senere har humanister og historikere meldt sig på banen (Rüdiger, 1997). Men med inddragelse af ci-

vilsamfundet får kulturområdet mere betydning, idet her dannes vaner og adfærd i den sociale omgang mellem befolkningen. Stat og kommune efterspørger i øget omfang viden, der kan understøtte kultur- og fritidslivet i løsnings af centrale og afgørende samfundsmæssige problemer såsom folkesundhed og integration. Forskning i idræt og velfærd har siden 1990'erne været i vækst, men især efter årtusindeskiftet har der således været gennemført en del forsknings- og udredningsprojekter med fokus på idrættens mangeartede betydninger i relation til den offentlige sektor.

Jeg vil måske lidt polemisk argumentere for, at forholdet mellem idrætten og samfundet er blevet en fortælling i tre afsnit om gensidig afhængighed. Idrætten har noget at »sælge«, som velfærdssamfundet har brug for. De tre afsnit er:

- Det moderne ordensprojekt og sportskritikken
- Ordensprojektet som norm
- Det postmoderne idrætsprojekt

Der er ikke tale om klare afgrænsninger og ej heller ligelig vægtning i min beskrivelse af de tre afsnit. Når vægten primært er lagt på det moderne ordensprojekt, skyldes det blandt andet, at det er der, de afgørende forudsætninger blev skabt for den gensidige afhængighed.

DET MODERNE ORDENSPROJEKT OG SPORTSKRITIKKEN

Der opstod i slutningen af 1800-tallet og frem til 1. verdenskrig mange initiativer, der skabte forudsætning for den moderne velfærdsstat. Borgerlig opdragelse og kristen filantropi fungerede blandt andet støttet af en frygt for væksten i arbejderbevægelsen – nationalt og internationalt (Christiansen & Petersen, 2003, s. 138).

Idrætten voksede, som nævnt, i løbet af 1800-tallet ud af forskellige bevægelser (gymnastik, skydning, idræt/sport) og med forskellige

begrundelser, men alt sammen stort set båret af frivillighed og engagement. Tilsammen blev bevægelserne en del af det moderne ordensprojekt, idet der var en forventning til, at idrætten (her en samlebetegnelse) bidrog med borgerlig normdannelse, opdragelse til demokrati og sundhedsadfærd gennem ro, renlighed og regelmæssighed (Jørgensen, 1997). Hermed skulle idrætten medvirke til at sikre ensartethed i befolkningen. Den del af befolkning, som var i fokus, var den »farlige« ungdom. Først senere blev børn, voksne og ældre for alvor en del af idrætsbevægelsen.

I slutningen af 1800-tallet var der på det strukturelle og samfundsmæssige plan store forandringer. Der var blandt andet befolkningsvækst, begyndende industrialisering og flytning til byerne med store hygiejniske udfordringer til følge. Gennem idrætten var der mulighed for at tilegne sig en god social- og sundhedsadfærd. Idrætten kom til at indtage forskellige roller i relation til civilsamfund, stat og kommune, afhængig af om den var knyttet til gymnastikken på landet eller sporten i byerne. Tilliden til det, som jeg meget overordnet vil betegne som to kulturer, var forskellig.

På landet fik højskolerne og skytte- og gymnastikforeningerne en afgørende betydning. Den 12. februar 1861 blev »Centralkomiteen for Oprettelse af Skytteforeninger« dannet med det formål at kvalificere de unge mænd til deltagelse om nødvendigt i landets forsvar. I forlængelse af den samfundsmæssige målsætning blev centralkomiteen allerede fra 1866/67 optaget på finansloven (Trangbæk, 1987, s. 83). Hermed fik skytteforeningerne i modsætning til andre områder af den begyndende organiserede fritidsaktivitet mulighed for at understøtte arbejdet økonomisk. Sammen med skytteforeningerne på landet fik højskolerne stor betydning for det fol-

kelige engagement i frivilligt foreningsarbejde, som dannede rammen om gymnastik og skydning. Højskolerne bidrog med tre-fem måneders kurser for unge, der herefter kunne drage hjem som delingsførere til deres lokalområde – oftest på landet – og undervise i gymnastik. En forudsætning herfor var udviklingen af faciliteter. I løbet af 1880'erne blev der bygget øvelshuse i landets skyttekredse, oftest på frivillig basis. Således var der i 1888 127 øvelshuse, et antal der i 1905 var oppe på 678 (Trangbæk, 1987, s. 87-90). Ud over at øvelshusene blev benyttet til gymnastik, rummede de også andre aktiviteter som foredrag og socialt samvær, og dermed blev de et centralt bindeled i dagliglivet for den lokale befolkning. Resultatet af arbejdet omkring gymnastikken blev, at der blev skabt en norm om, at en gymnast var et godt og ærligt menneske. Således kan det aflæses i de mange annoncer, hvor gårdmændene søgte karle og piger, idet de gerne ville have en gymnast, der havde været på højskole.

Hvor den kollektive gymnastik på dette tidspunkt havde stor appel til unge af begge køn på landet, havde idræts- og sportsbevægelsen i byerne med de individuelle og mere udfordrende øvelser og anderledes normsæt større appel til mænd. Her blev blandt andet arbejderklassens mænd trænet i borgerskabets klassiske normer, såsom god omgangstone og adfærd, ro, renlighed og regelmæssighed. Hvor gymnastikken, som nævnt, blev tillagt gode normer, udløste sport og idræt kritik. I løbet af 1920'erne voksede således en sportskritik frem mod konkurrencer, totalisatorspil, alkoholindtagelse i idrætsforeninger m.m. Hvor skyttebevægelsen på grund af dens nationale og demokratiske symbolværdi allerede fra 1866/67 havde modtaget støtte fra staten, skulle det vise sig vanskeligt for idrætten (her DIF) at opnå samme legitimitet og dermed

økonomisk støtte. Idrætten blev i højere grad knyttet til adspredelse, som ikke på samme måde blev anset som nyttigt for samfundet (Trangbæk, 1987).

Hvor tilliden til gymnastikken var blevet opbygget på landet, udviste flere således mistillid til idrætten. For eksempel angreb arbejderidrætten Dansk Idræts-Forbund, som de kaldte for »Den borgerlige idræt«, for at give de unge en borgerlig opdragelse og pacificere arbejderne, som angiveligt blev trukket væk fra aktiv deltagelse i den sociale frigørelseskamp. I en kronik i *Social-Demokraten* den 26. og 27. april 1932 om »Kulturens demokratisering« berørte socialminister K.K. Steincke blandt andet sin holdning til tiden og idrætten. Han talte her om tidens overfladiskhed og hæsblesende sensationsjageri, der med reklamens magt griber ind »paa alle Omraader, selv paa noget saa fjerntliggende som den personlige Legemskultur, Idrætten.«

Der var langt fra den opfattelse af idrætten som led i en forsimpning af kulturen, som Steincke gav udtryk for, til idrættens selvopfattelse. Idrættens ledere fandt, at de gav unge mennesker en god opdragelse med vægt på sundhed og socialt fællesskab. I forbindelse med kritikken tog overlæge Knud Secher ordet i flere artikler. Han konkluderede blandt andet, at staten ikke forstod idrættens nytte, og han opfordrede til økonomisk at støtte idrætten i ungdomsarbejdet. På DIF's årsmøde i 1932 fremlagde DIF en undersøgelse, der skulle vurdere, om det kunne betragtes som skadeligt for en idrætsmands civile karriere at være idrætsstjerne. Undersøgelsen viste blandt andet:

»...at de Idrætsmænd, som i deres Ungdom havde sat en rekord, alle indtog respektable Stillinger. De havde vist, at de Mænd, der sætter nok ind i en Sag som unge, ogsaa formaar at gøre det, naar det gælder det prak-

Idræts-Ledernes Ønske-Drømme ved Nytaar

»Idræt-Ledernes Ønske-Drømme ved Nytaar«: Året 1936 var også et år, hvor mange kritiske røster havde givet idrætslederne noget at tænke over og drømme om. (udlånt af DIF's arkiv)

tiske Liv. Af mange hundrede Mestre og Rekordtagere var tre blevet straffet senere, men dette kunne dog næppe lægges Idrætten til Last.« (Trangbæk et al., 1995, s. 148)

De nøgterne facts af undersøgelsen var, at ud af 297 rekordindehavere sad 281 i gode og respektable stillinger, mens 13 var døde og tre var straffet for tyveri.

Kritikken havde en sådan karakter, at Dansk Idræts-Forbund i oktober 1933 udgav skriftet »Dansk Idræts-Forbund og dets kritikere«, som

indeholdt en beretning om idrætsarbejdet og en imødegåelse af kritikens centrale temaer. Dansk Idræts-Forbund involverede sig herefter på forskellig vis markant i det forebyggende sundheds- og sociale arbejde, måske ud fra en idealistisk synsvinkel, men nok også som en bevidst strategi for at imødegå kritik udefra. Således skal nævnes DIF's arbejdsløshedsprojekter i 1930'erne. Arbejdsløsheden i Danmark toppede i 1931 med 31,7 % ledige. I 1933 var en tredjedel af alle organiserede arbejdere arbejdsløse, og i vinterhalvåret 1932/33 var hver anden arbejder ofte ledig. Arbejderidrætsklubberne mærkede ledigheden ved en stagnation og tilbagegang i medlems-tal. En arbejdsledig udtrykte det på denne måde: »Med mine tretten kroner om Ugen i Socialhjælp er der ikke Raad til at staa i Klub«. Dansk Idræts-Forbund fulgte sagen op, idet DIF's formand Holten Castenschiold så det som en vigtig opgave at engagere idrætten i dette store samfundsmæssige problem. Han mente, at idrætten havde noget, som kunne »gavne og fornøje« de arbejdsløse i »deres tvungne arbejdsløshed« (Trangbæk et al., 1995, s. 147-162). Når idrætten og DIF engagerede sig så meget i disse initiativer, var det ud fra viden om, hvad idrætten ideelt set kunne udrette, og ud fra et ønske om at hjælpe med at give de arbejdsløse et tilbud i dagligdagen. Hvor Steinc-ke havde udtrykt manglende tillid til sporten, vendte stemningen sig i løbet af 1930'ene, hvilket blandt andet kan ses af socialdemokratiets valg-plakat med billede af en headende fodboldspiller og med teksten »Brug hovedet Stem socialdemo-kratisk.« Men man skal ikke undervurdere initia-tivernes betydning i DIF's strategi for at bevidst-gøre politikerne om, at idrættens fremme var en samfundsopgave, og at staten indtil nu havde svigtet idrætten med manglende økonomisk op-bakning. En opbakning, der først kom efter 2. ver-denskrig.

DIF lod i 1930'erne fremstille et oplag af standardplakater til bekendtgørelse af tilbud om idræt for arbejdsløse. (udlånt af DIF's arkiv)

Hvor aktiviteterne på landet kunne udfoldes i de mange nye øvelshuse, blev det i byerne skolerne gymnastiksale og de nye idrætsanlæg, der blev rammen om idrætten, og her hvilede opførelsen ikke kun på frivillighed. Således har historikeren Morten Mortensen i sin ph.d.-af-handling *Idræt som kommunal velfærd* dokumenteret, hvordan blandt andet borgerrepræsentationen i København tog initiativ til en idræts-park. Også i borgerrepræsentationen var der dog tvivl om idrættens sunde og opdragende po-

tentialer. Men socialdemokraten Frederik Borgbjerg, der var fortaler for idrætten, argumenterede således:

»De unge mennesker får noget andet ud af sporten: kraftigere benmuskler, bedre lunger, de bliver friskere og kraftigere i alle retninger. Det er sikkert en stor sum velvære og både fysik og åndelig styrke, der tilføres folk gennem sporten. Noget af det glædeligste i vor tid er netop den stærkt stigende interesse for sport og legemsøvelser, og det vil sikkert gå nutidens slægt meget ilde, hvis ikke denne interesse er der.« (Mortensen, 2003, s. 168)

Resultatet af kommunens involvering tolkes af Morten Mortensen som et led i en socialliberal strategi (s. 174). København fik i 1911 Københavns Idrætspark, som bestod af en hal med tilskuerpladser, og i 1912 kom der et stadion til.

Under 2. verdenskrig steg antallet af idrætsaktive voldsomt. DIF tog initiativ til, at tipning kunne indføres. Idrættens indsats blev således kvitteret med tipsloven i 1948, der var inspireret af tipslovene i Sverige og Norge. Pengene til idrætten gik direkte til hovedorganisationerne som et rådighedsbeløb uden krav til og kontrol af pengenes anvendelse, mens fordelingen til øvrige formål skulle godkendes i Finansministeriet. Idrætten var kommet på støtten – staten og den frivillige idræt var blevet gensidigt afhængige.³

ORDENSPROJEKTET SOM NORM – OG IDRÆT FOR ALLE

I løbet af 2. verdenskrig var der som sagt kommet mange nye medlemmer til i idrættens foreninger på land og i by. De store samfundsmæssige ændringer med en bevægelse fra landbrugsland til industrisamfund i de første årtier efter krigen betød store sociale og økonomi-

ske ændringer for befolkningen, måske især for kvinderne, som i stort omfang kom ud på arbejdsmarkedet. Fra 1960'erne kan man tale om, at velfærdspolitikken blev lanceret som en strategi, hvor de forskellige politiske delområder (sundhed, social, uddannelse og kultur) blev tænkt sammen som en helhed.

Hvor der i de tidligere perioder havde været vækst i gymnastiksale og badmintonhaller, blev der nu bygget idrætshaller til afløsning af den traditionelle gymnastiksal. Hallerne var velegnede til mange aktiviteter, og det betød, at mange aktiviteter, som hidtil primært havde været udendørs i sommerhalvåret, kunne rykke indenfor og blive dyrket hele året. Hallerne blev også et nyt og vigtigt samlingssted for lokalområdet unge mennesker.

Idrætten havde siden 1930'erne vist, at den rummede vigtige samfundsmæssige betydninger for befolkningen. Morten Mortensen dokumenterer i sin afhandling, hvorledes tre forskellige kommuner støttede idrætten. I en mentalitetshistorisk analyse når han frem til, at idrætsforeningerne meget tidligt mødte genklang i det politiske system og tidligt blev knyttet til positive symboler. Han forklarer den store støtte, som blev tildelt uden afgivelse af autonomi, med den fremherskende mentale forståelse af idræt. Mortensen opstiller nogle centrale kategorier, som har afgørende betydning: frivillighed, kammeratskab og »de unge væk fra gadehjørnerne«. Dertil kommer idrættens autonomi, forstået som at idrætsforeningerne er uden for det offentliges kontrol og indblanding. Som nævnt vil jeg argumentere for, at denne diskussion om autonomi er mere akademisk end reel. Det interessante er en forståelse af den gensidige afhængighed, som hele tiden har knyttet idrætten sammen med civilsamfund, stat og kommune og langt hen også til markedet.⁴

Udgangspunktet for fritidsloven i 1968 var revision af loven om ungdomsundervisning. Det var første gang, at man for alvor begyndte at inddrage ungdoms- og idrætsforeningerne i lovgivningen. Ønsket var et bedre fritidsfællesskab for børn, unge og ældre uden for hjemmets rammer. Resultatet blev fritidsloven i 1968. Kommunerne kunne nu godkende såkaldte »interessegrupper«, som samlede børn og unge under 18 år til aktiviteter af interessebetonet karakter, såsom idræt og musik. Hermed blev foreninger ligestillede. Kommunen skulle nu betale alle udgifterne til lokaler, faciliteter og løn, og staten skulle refundere en del af lønudgiften. Fritidsloven blev af nogle kaldt verdens bedste. Siden har loven undergået enkelte justeringer og omfordelinger mellem tilskudsmodtagerne. Samspillet mellem det offentlige og de frivillige foreninger havde via det moderne ordensprojekt skabt en bevidsthed om idrættens bidrag til »det gode liv«. Ingen politikere stillede grundlæggende spørgsmål ved tilskudspolitikken.

Fra 1960 og de følgende årtier voksede idrætten til en bevægelse, der blev udbredt til alle befolkningsgrupper, og idrætsforskning og -analyser begyndte at blive sat på skinner.⁵ Idrætsbegrebet blev udvidet med begreber som motion og fysisk aktivitet. Hvor foreningerne ikke meldte sig på banen til at opsamle det stigende behov, meldte nye »udbydere« sig på bevægelsesmarkedet. Kommercielle fitnesskæder bød sig til, ligesom oplysningsforbundene i stigende grad satte gymnastik og bevægelseskultur på programmet. Dertil kom, at kommunerne selv tog initiativer til projekter, der omhandlede idræt for arbejdsløse og andre grupper med særlige problemstillinger af betydning for samfundøkonomien og den enkelte borger. I denne sammenhæng indgik idrætten, ligesom i 1930'erne, aktivt i forskellige typer af partner-

skaber. For at tilfredsstille borgernes behov og forventninger kom udviklingen af en stadig voksende projektkultur til at hvile på gensidig afhængighed.

DET POSTMODERNE IDRÆTSPROJEKT

Det postmoderne projekt må netop karakteriseres ved projektkultur. De nye lovgivningsmæssige udfordringer, især med strukturreformen i 2007, har på det kommunale niveau skabt efterspørgsel efter idrættens muligheder for at bidrage til »det gode liv«. Som et udtryk for en erkendelse af, at idrætsfeltet i dag består af mange bidragydere til løsning af centrale samfundsmæssige opgaver, vil jeg blot nævne, at Kulturministeriet i sommeren 2007 tog initiativ til at nedsætte et breddeidrætsudvalg. Udvalget bestod af personer fra idrættens organisationer, kommuner samt ministerier, dertil kom, at Dansk Fitness & Helse Organisation, som repræsentant for de kommercielle centre, var inviteret med. Udvalgets rapport taler således også om »det udvidede idrætspolitiske felt«. Kommissoriet var omfattende, men rummede blandt andet en analyse af idrættens samfundsmæssige betydning, hvor tiltag omkring såvel forebygelse som integration var efterlyst. Som udgangspunkt for arbejdet meddelte ministeriet, at »det forudsættes, at udvalgets forslag kan finansieres inden for de nuværende rammer på området« (Kulturministeriet, 2009, s. 12). Udvalgets arbejde resulterede i 42 forslag og ideer til initiativer. Efterfølgende afsatte Kulturministeriet og Nordea-fonden i samarbejde 20 mio. kr., som kunne søges af kommunerne. Resultatet blev, at syv kommuner blev udnævnt til breddeidrætskommuner, der gennem to år skulle følge op på nogle af de forslag, som breddeidrætsudvalget fremkom med. Det udvidede idrætsfelt, det udvidede idrætsbegreb og samarbejde på

tværs mellem mange interessenter har vist sig nødvendigt for, at idrætten på afgørende vis kan bidrage til løsning af velfærdssamfundets problemer.

AFRUNDING

Denne fortælling har taget udgangspunkt i dansk idræts udvikling og forandringer i relationen mellem det offentlige og idrætten. Samværet og aktiviteterne i idrætsforeningerne var med til at fremme »det gode liv«. Idrættens organisationer og foreninger var således med til at skabe et billede af, hvordan de menneskelige relationer burde være i det ideelle velfærdssamfund. I forlængelse af Lena Vedel-Petersens definition af velfærdsstaten vil jeg påstå, at idrættens relation til samfundet kom til at hvile på en solidarisk tanke. En solidaritet, der forudsatte en gensidig afhængighed. Hvor normen om, at den gode borger kunne dannes gennem såvel gymnastik som idræt, blev dokumenteret og praktiseret i det moderne ordensprojekt, blev denne norm af afgørende betydning for den voksende støtte, der tilfød idrætten fra stat og kommune via lovgivningerne. Således kom støtten til at bygge idrætsfaciliteter tidligt. Hvor staten via Tipsloven fokuserede på støtten til organisationerne, kom Fritidsloven og senere Folkeoplysningsloven til at støtte den lokale idræt. Stat, kommune og idræt var for alvor blevet gensidigt afhængige. Med den voksende idrætsdeltagelse af nye målgrupper blev idrættens potentialer for løsning af en bred palet af velfærdspolitiske opgaver synlige. Idrætsforeningerne kunne via de mange frivillige løse disse et stykke hen ad vejen, men andre spillere meldte sig på banen, og de ville have del i det enorme marked, hvor borgere og det offentlige efterlyste samarbejde. Dialogen mellem foreninger og stat og kommune blev her udviklet til nye partnerskaber, som her illustreret med pro-

jekterne i de syv breddeidrætskommuner. Partnerskaber, der hviler på samarbejde, gensidig afhængighed og en grundlæggende solidarisk tanke.

Jeg har med artiklen ønsket at inspirere til dialog om den gensidige afhængighed, der har udviklet sig mellem idrætten og samfundet. Gensidighed kan betragtes som en kerneværdi i civilsamfundet på lige fod med frivillighed, skriver forfatterne til *Civilsamfundets ABC*, som i skrivende stund er under udgivelse (Lund & Meyer, 2011). De uddyber, at »i modsætning til markedet hviler civil gensidighed ikke på pengelationer mellem køber og sælger, forbruger og producent. Der er heller ikke tale om formelle rettighedsrelationer«. Det er netop denne form for gensidig afhængighed, der har udviklet sig som en norm omkring idrættens relation til stat og kommune. Når talen om autonomi har fyldt mest i de mange analyser af idrættens relation til samfundet, hviler det primært på den enkle forudsætning, at den økonomiske støtte har været givet uden egentlige krav eller kontrakter. Men historien beretter om en relation mellem idrætten og samfundet, der hviler på normer om hjælp til selvhjælp, frivillighed og en gensidig afhængighed.

LITTERATURLISTE

- Christiansen, N. F. & Petersen, K. (2003). »Socialdemokratiet og den danske velfærdsstat«. I: K. Petersen (red.) *13 historier om den danske velfærdsstat*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Ibsen, B. (1995). »Tipsloven«. I E. Trangbæk et al. *Dansk idrætsliv*, bd.1-2. Gyldendal 1995.
- Idræt for alle. Breddeidrætsudvalgets rapport – baggrund og analyse* (2009). Kulturministeriet.

Jørgensen, P. (1997). *Ro, Renlighed, Regelmæssighed. Dansk Idræts-Forbunds og sportens gennembrud ca. 1896-1918*. Odense.

Kolstrup, S. (2003). »Kommunen – velfærdsstatens spydspids«. I: K. Petersen (red.) *13 historier om den danske velfærdsstat*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Lund, A. B. & Meyer, G. (2011). *Civilsamfundets ABC. Fonde og foreninger i krydsfeltet mellem stat og marked*. Under udgivelse.

Mortensen, M. (2003). *Idræt som kommunal velfærd. Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870 – 1970*. Københavns Universitet.

Rüdiger, M. (1997). »Velfærdsstatens fravær«. *Den jyske historiker*, 75/76.

Trangbæk, E. (1987). *Mellem leg og disciplin, Gymnastikken i Danmark i 1800-tallet*. Auning: DUO.

Trangbæk, E. et al. (1995). *Dansk Idrætsliv*, Bd. 1-2. København: Gyldendal.

NOTER

1. Lena Vedel-Pedersen var en af de første markante socialrådgivere, der stillede sig til rådighed som talerør og rådgiver for ressourcetsvage og udsatte befolkningsgrupper. Se *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, www.kvinfo.dk.
2. Lov om eliteidræt 1. juni 2004.
3. For videre læsning om lovgivningen se B. Ibsen, »Tipsloven«, i Trangbæk et al., 1995, bd. 2, s. 35-49.
4. Jeg har undladt her at fokusere på markedets rolle, men tidligt spillede det private ind i forhold til støtte til idrættens aktiviteter, til bygning af haller og anlæg m.m.
5. Således kom der samfundsmæssige analyser fra Idrætsforsk på Gerlev Idrætshøjskole, og universiteterne begyndte at undervise og forske i de humanistiske og samfundsvidenskabelige områder med fokus på blandt andet idrættens samfundsmæssige betydninger.